

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO LA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI

PAMPIRI YA 3

(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)

MATSHWAO: 80

NAKO: DIHORA TSE 3

Pampiri ena e na le maqephe a 07.

126 3 S

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

Pampiri ena e arotswe ka dikarolo tse nne, e leng:

KAROLO YA A:	Moqoqo	(40)
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele	(20)
KAROLO YA C:	Ditema tse kgutshwane tsa kgokahano ya ka mehla.	(10)
KAROLO YA D:	Ditema tse tseo ho ka tadingwang ho itseng ho tsona/tse nehelanang ka tlhahisoleseding/tse bohawang le tsa mefuta e mengata ya dikgokahano	(10)

1. Bahlohlobuwa ba lokela ho araba potso e le **NNGWE** Karolong ya A, e le **NNGWE** Karolong ya B.
2. Karolong ya C, kgetha mme o arabe potso **E LE NNGWE** ho tse tharo tse botsitsweng.
3. Karolong ya D, kgetha mme o arabe potso **E LE NNGWE** ho tse tharo tse tharo tse botsitsweng
4. Qala karolo ka nngwe leqepheng le letjha mme o thale mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
5. Siya mola pakeng tsa dikarabo tsa hao.
6. Ngola ka makgethe le ka mongolo o balehang ho thusa batshwai ho tshwaya mosebetsi wa hao ka tshwanelo.
7. Tsepamisa maikutlo haholoholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

BOLELELE BA DIKARABO:

KAROLO YA A:	Moqoqo – Ngola moqoqo o bolelele ba mantswa a 100 – 150.
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele – Tema ka nngwe e be mantswa a 80 – 100.
DIKAROLO TSA C le D:	Tema ka nngwe e ngotsweng mantswa a 60 – 80.

KAROLO YA A**MOQOQO****POTSO YA 1**

Kgetha sehlooho se le SENG mme o ngole moqoqo wa bolelele bo boletsweng ka hodimo. Ela tsena hloko:

- Mohatong wa boitokisetso etsa moralo kapa mmapa wa monahano moo o bontshang mehopolo ya sehlooho le dintlha tse e tshehetsang tseo o tla ngola ka tsona;
- Ha o qeta ho ngola moqoqo boela o o bale hape ho lokisa diphoso. Ha o lokisa diphoso sebedisa pene e mmala o fapaneng le eo o ngotseng ka yona ho bontsha hore efela o boeeditse mosebetsi hao.

1.1 Motswala wa hao o ne a o memetse moketjaneng wa ho keteka letsatsi la hae la tswalo ha a ne a qeta dilemo tse mashome a mabedi a motso o le mong. Tsa mohlang oo ke tseo o ke keng wa di lebala bophelong bohle ba hao. Re qoqele ka tse neng di etsahala mohlang oo. Sehlooho e be **Moketjana wa letsatsi la tswalo oo nkekeng ka o lebala.**

1.2 O molatedi ya matla wa papadi e itseng, eo ho yona ho nang le sehlopha se itseng seo o se ratang mme o se tshehetsa ho ya ho ile. Ikgethele papadi eo eo o e ratang mme o re phetele tsa mohla sehlopha sa hao se neng se hlolwe papading. Tsatsing leo, bo jwalo bohloko ha o eso bo utlwe. O ka iqapela sehlooho se kang:

Mohla sehlopha sa ka "Maholosiane" se neng se hlolwa papading ya bolo.

1.3 Basotho ke batho ba ratang ditshomo haholo. Bosiu ha ho iketlilwe mme kapa nkgono o phetela bana tshomo e le ho ba ruta ho itseng. Re qoqele ka tshomo eo o kileng wa e phetelwa mme o bolele le seo ileng wa se ithuta tshomong eno. O ka ipha sehlooho:

Tshomo eo nkileng ka e phetelwa le thuto eo ke e fumaneng ho yona.

1.4 Ha e ne e s ka mefutafuta ya disebediswa tsa dikgokahano tse kang dithelevishene, diradio, dikhomputara le tse ding tsohle ekaba re ka be re tseba tsa selehae le tsa lefatshe jwang?

Ngola moqoqo o re phetele kamoo o boning disebediswa tsena tsa dikgokahano di leng molemo setjhabeg kateng. Sehlooho e be "'disebediswa tsa dikgokahano."

1.5 Setshwantsho ke sena se a latela. Se bohe mme o bale tse etsahalang ho sona ebe o ngola moqoqo ka tse setshwantshong.

(30)

[Se nkuwe le ho lokisetwa mosebetsi ona ho tswa koranteng ya *Daily Sun*, ya , Labone 27 Phupu 2006].

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [40]

KAROLO YA B**DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE****POTSO YA 2**

Ngola tema e le **nngwe** e bolelele bo boletsweng ka hodimo.

- 2.1 Beke e fetileng e ne e le "Beke ya Lefatshe ya Tlhokomelo ya Tikoloho" Ka Labohlano la beke yona eo , le le baithuti ba sekolo sa heno le ne le kene letsholong la ho hlwekisa sekolo le tikoloho ya sona. O ne o etelletse letsholo leno pele. Ngolla mosuwelhooho raporoto o mo tlalehele kamoo le ileng la sebetsa kateng.
- 2.2 Wena le motswalle wa hao le ikutlwa le kgathatsehile haholo ke kamoo bohloko ba Phamokate (HIV/AIDS) bo qetang batjha kateng, le bile le rera hoo kenya letsoho ho thusa mekgatlo e sebetsang le kgodumodumo ena. Le ne le buisana ka taba e na ha le ya hae le tswa sekolong. Ngola puisano ena ya lona, re utlwe na e tsamaile jwang.
- 2.3 O bone sekgeo sena sa mosebetsi koranteng ya "Le re Tjhabetse"ya mohla 20 Mphalane. Kaha e le kgale o qetile dithuto tseo tse hlokehang mme o ntse o batla mosebetsi, o bona sena e le monyetla wa karabelo ya ditoro tsa hao. Le arabele.

BATLEHA: Mohlankana kappa morwetsana ya dilemo di 18 – 25. A be matjato, a be hlwahlwa tshebedisong ya khomputara. Romela lengolo la kopo ya mosebetsi o bolela mangolo a thuto le boiphihlelo.

KHAMPANI: Dikhomputara tsa BCM & H

Moaho wa Koporong, 25

Korokokoro Street, Kopanong 2500

- 2.4 Hangata batho re hlhelwa ke tse bohloko lefatsheng. Ke ka nako ena moo re hlokang ba re ratang ho re tshehetsa, metswalle eo re tla llela ho yona. Motswalle wa hao wa hlooho ya kgomo o sa tswa hlokahallwa ke mme wa hae haufinyane. Mo ngolle lengolo o mo tshedise.

(20)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [30]

KAROLO YA C**DITEMA TSE KGUTSHWANE TSA KGOKAHANO YA KA MEHLA.****POTSO YA 3**

- 3.1 O ile wa ba lehlohonolo la ho fumana basari ya ho ya mose ho ya ntshetsa dithuto tsa hao pele. O kgethilwe ho ba bangata ba neng ba batla monyetla ono. Ngolla motswalle wa hao posekarete o mo phethele ka bokgutshwane tsa ho fihla ha hao mono le tsa matsatsi a mmalwa a pele.
- 3.2 Sekolong sa heno selemo se seng le se seng ho tshwarwa moketjana wa ho dumedisa baithuti ba kereiti e nngwe le e nngwe. Ka lehlohonolo ho lona ha se baithuti ba Materiki feela ba nang le monyetla ona. Mema motswalle wa hao eo o batlang e be molekane wa hao ho tsamaya le wena.
- 3.3 O modula setulo wa lekgotla la kemedi ya baithuti sekolong sa heno. Le ntse le rera ho ya etela sekolong sa Maokeng ho ya bapala le sona dipapadi tse fapaneng. Le se le ile la buisana le ba Maokeng, mme jwale le fihletse qeto ka letsatsi. Ba romelle fekese eo ho yona o nenefatsang letsatsi la ketelo, hore ho tla baithuti ba bakae le tseo le di lebelletseng ho ba Maokeng.

(10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [10]

KAROLO YA D**DITEMA TSEO HO KA TADINGWANG HO ITSENG HO TSONA/TSE NEHELANANG KA TLHAHISOLESERING/TSE BOHUWANG LE TSA MEFUTA E MENGATA YA DIKGOKAHANO****POTSO YA 4**

- 4.1 Le lekgotla la kemedi ya baithuti tsamaisong ya sekolo mme le fumane ho le molemo hore me meme setsebi se tla bua le baithuti ka lefu la HIV/AIDS. Ngola *pampitshana ya tlhahisoleseding* moo o tsebisang baithuti ka ho tla ha setsebi sena ho tla bua lke bona.
- 4.2 Mokgatlo o mong le o mong le sekolo se seng le se seng se na le lepetjo leo se ikgothatsang ka lona, leo se fumanang matla ho lona. O setho sa mokgatlo o itseng wa baithuti. Ke mokgatlo ofe ona oo, mme lepetjo la ona ke lefe? Hona le bolela eng? Ngola tsena.
- 4.3 Ho ya ka mabaka a fapafapaneng a bophelo, hangata re iphumana re tshwanetse ho tsamaya mme re lokela ho siela ba bang ditaelo. Ditaelo tsena di lokela ho hlaka ka ho phethahala hore eo ya tla phetha mosebetsi tsebe hantle na o etsa eng. O ya matsatsing a phomolo le batswadi ba hao, mme ntja yeno e tla sala e le ngwe. Ngola ditaelo tseo o tla di siela moahisane wa hao mabapi le tlhokomelo ya ntja.

(10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [20]**MATSHWAO OHLE A PAMPIRIE ENA: [80]**

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO YA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI

PAMPIRI YA 1

(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)

MATSHWAO: 80

NAKO: DIHORA TSE 3

Pampiri ena e na le maqephe a 09.

126 1 S

DITAELO HO MOHLAHLUBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tsena A, B le C. Karolo e nngwe le e nngwe e qalwe leqepheng le letjha, mme ho sehwe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
2. Araba dipotso kaofela, mme di arajwe ka Sesotho.
3. Tlola mola pakeng tsa potso e nngwe le e nngwe.
4. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang ho bebofaletsa motshwayi ho tshwaya.
5. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

KAROLO YA A**TEMA YA KUTLWISISO****POTSO YA 1**

Bala ditaba tsa tema ena ka kutlwisiso o nto araba dipotso tse e latelang. Temeng e bohuwang, boha tema ka kutlwisiso mme o arabe dipotso tse thehilweng hodima yona.

Tema e balwang**Masoabi o qala ho ruta**

Leratanyana le batla le eba teng, empa Masoabi a le lwntsha ka bohlale ba hore a buele fatshe, hore bat le ba tlamehe ho thola, hobane balakatsa ho mo utlwa a bua. Kahoo, bah la ba kgutsa, mme yena a bua ka sebete. Ditsheho di nnile tsa eba teng mona le mane, empa a etsa eka ha a di utlwe. Mahlanya a nna a bontsha bohanya ba bona, empa a a ya ka la moleka feela, hobane hoja a a kgalemela hona hoo, e ne e tla ba ho senya ditaba, mme ebe o sa tlohile ka oto lesele. A etsa hore bana ba utlwe hore lehaba sa re letho ka ditlokotsebe o ntsa di bona, mme nako e a tla eo a tla teana le tsona ka yona, a di bontshe mmala wa hae hantle.

Tsatsing leo o rutila thuto tse tharo feela, sekolo sa be se tswa. Bana ba sekolo ha ban a lekunutu, etswe nnete ba e bua feela bas a tshabe hore motho o tla reng. Thutong tseno tse tharo Masoabi a hapa dipelo tsa bana ba bangata. Bongata ba bona ba tiisa hore kajeno ho tllile titjhere eseng setshwantsho sa yona. Ba di hasa motseng, ba re titjhere e ntjha ha e rute, e baka mahlomola, e bile e kgumama ka lengole fatshe. Ba re ha ba eso bone e mosa hakaalo, empa mosa wa yona ha se o senyekgenyekge. Bana ba bua, ba bolela maikutlo a bona. Hape ba re ba bona hore ha ba na ho phela ka phafa jwalo ka ha ba ne ba rutwa ke yane e tlohileng.

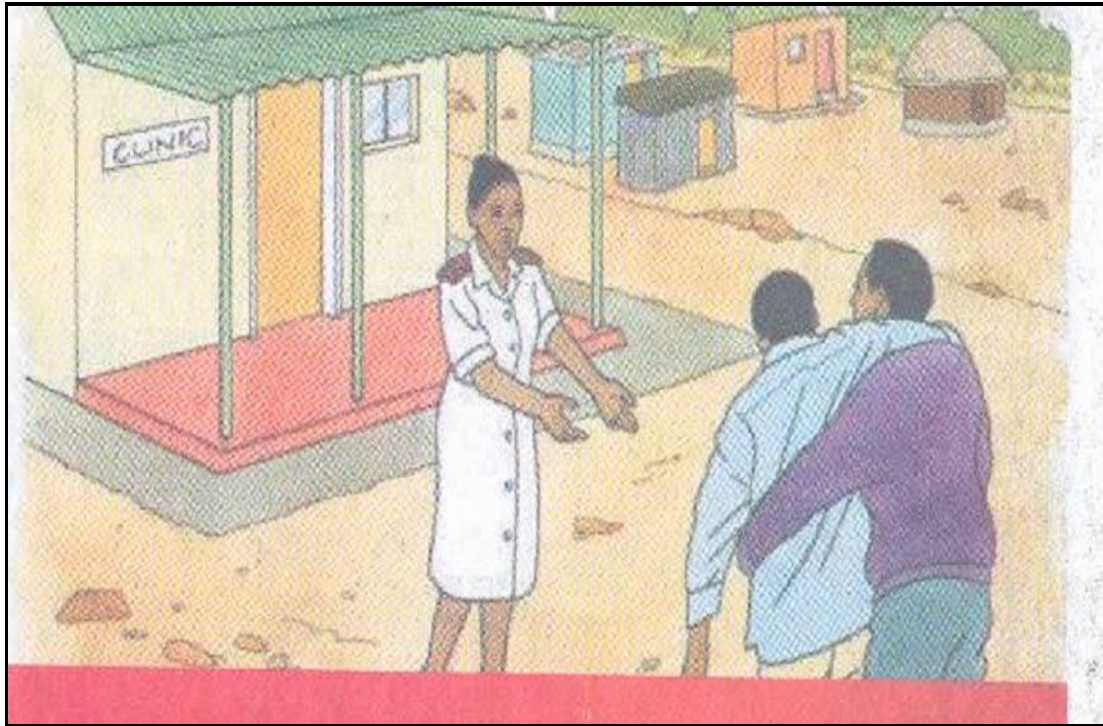
Ha e le ho bolela nnete, Masoabi o na ntsa ruta jwalo ka ba bang, mme a ntse a sebetsa ditaba jwalo ka bona ha ba qala ho fihla, empa o ne a eso bontshe sebopeliso sa hae hantle. Bana ba mpa ba sa thetswe, ba bona hang ya tlileng ka ntwana, leha a ka ba a dulela ho betla meno, a re o bontsha hore o mosa, athe o lonya, o bile o pelo e ntsho. Hase hampe hore titjhere e pate sebopeliso sa yona se sebe. Ha ho motho ya ratang ho tsejwa hang a sa fihla. Haholo titjhere ekakgona e pate sebopeliso sa yona, mme le moo e bonang diphoso boitshwarong ba bana, e di kgalemele ka mahlo feela, eseng ka puo kappa hona ho tsholela bana maqa; hook e ho ba senya dihlooho, ba bangata ba fetoha dintho tse hlananeng dihlooho ha ba kgalemelwa ka thata, ba re ba bakisa motho. Mahlo a na le matla a maholo ho feta puo.

(E qotsitswe ho *Masoabi ngwana Mosotho a kajeno*, ka K.E. Ntsane. Morija, Lesotho.)

Dipotso

- 1.1 Lebitso la titjhere e ntjha eo ho buuwang ka yona mona e ne e le mang? (1)
- 1.2 Titjhere ena e ile ya lwantsha leratanyana le neng le batla ho ba teng jwang? (2)
- 1.3 Ka 'mahlanya a nna a bontsha bohanya ba ona' na mongodi o bolela eng? (2)
- 1.4 Masoabi o ne a fapane jwang le titjhere e neng e sa tswa tswa sekolong seo? (2)
- 1.5 Na wena, mmoho le baithutimmoho le wena, o bona eka le ka be le rata titjhere Masoabi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.6 Qolla lentswe le le leng ho tswa temeng bakeng sa ditlhaloso tse latelang
- (a) Batho ba hlooho di sa nkeng hantle (1)
- (b) Mosa o moholo ho tlola tekano. (1)
- (c) Batho ba etsang diketso tsa botouto. (1)
- 1.7 Dikapolelo ke tse na tse latelang, mme o boetse o fuwe ditlhaloso ka masakaneng. Kgetha mme o ngole feela tlhaloso e nepahetseng.
- (a) Ho tloha ka oto lesele ke ho (matha, ho qala ka tsela e fosahetseng, tsamaya ka maoto) (2)
- (b) Ho ya ntho ka la moleka ke ho (tlelwa ke moleko, ho futsaneha, ho sheba hampe) (2)
- (c) Ho bontsha motho mmala wa hao ke ho (taka setshwantso se mebalabala, ho lwantsha e mong, hlahisa semelo sa hao sa nnete) (2)

/20/

Tema e bohuwang

(E qotsitswe lesedinyaneng la Lefapha la Thuto, Mmesa 2006)

- 1.8 Setshwantsho sena se thehilwe tikolohong efe, motseng wa mahaeng kapa wa ditropong? Hobaneng o realo? (2)
- 1.9 Ho etsahala eng ka motho eo ya jerweng? (2)
- 1.10 Hobaneng ha mooki a otlollotse matsoho a hae? (2)
- 1.11 Ke melemo efe eo sekolo se ka e fumanang ha tleliniki e le haufi le sekolo? Bolela dintlha tse pedi. (2 x 2) (4)

/10/

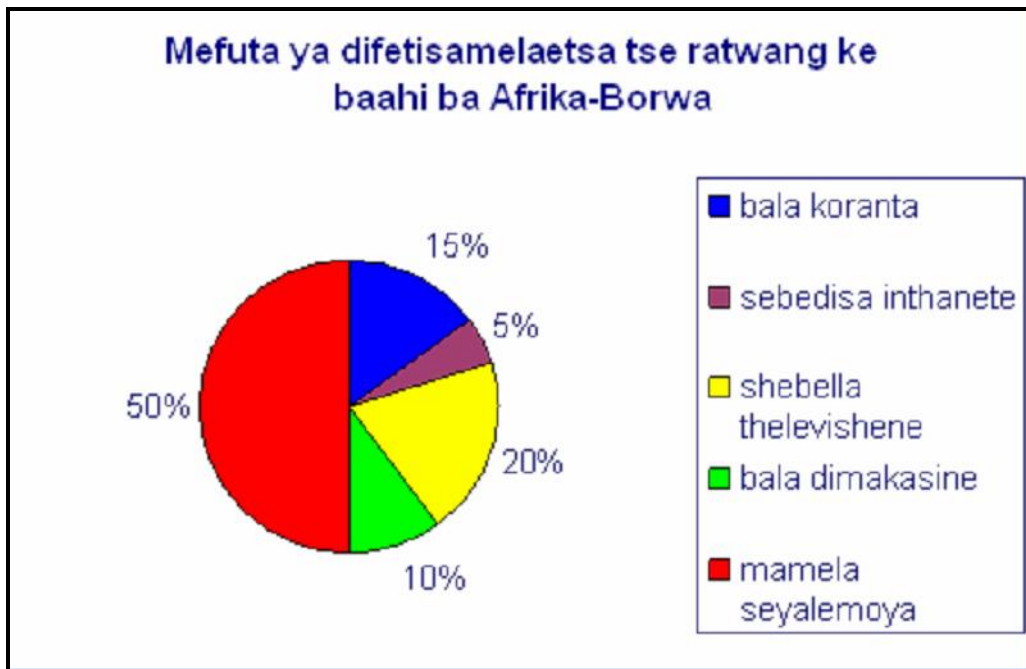
Matshwao ohle a Karolo ya A: [30]

KAROLO YA B

KAKARETSO

POTSO YA 2

Lekola tema ena e latelang ha o qeta o akaretse tlhahisoleseding e fumanwang ho yona ka dintlha tse ka bang hlano. Hlalosa seo o se utlwisang ka tema mme o lokodise dintlha tsa hao.

MATSHWAO KAOFELA A KAROLO ENA: [10]

KAROLO YA C**THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO****POTSO YA 3****Tema ya A**

Bala ditema tse latelang e be o araba dipotso tse e latelang.

Kgolofaloya ka ke tlhohonolofatso

O tswetswe le leoto le letle la horaha bolo, mahetla a sephara a ho ba sesesi se pele ho Diolimpiki kapa onamatshwafo a matla ho mo jara hore a qete lebelo la marathone...

Empa o tswetswe a holofetse, a se naleoto le letona mme hape o hotse a robala leroleng lapeng le neng le se namotlakase, kapa ona metsi a pompo empa mmele wa hae o kwenneng le tjheseho ya hobatla katleho di mo thusitse ho fihlella maemong ao a leng ho ona. Empakgolofalo ha e bolele hore motho o se a k eke a kgona ho matha hohang, ba mmalwaba ntseng ba ka atleha le hara mathata a ho shebelwa tlase mme Emmanuel OfosuYeboah ke e mong.

O ne a se na ditlhoko hohang jwaloka motho ya holofetseng. Empa lerato la baesekele la mo jara ho fihlella moo aleng teng kajeno ...

E qotsitswe ho *Bona Sesotho*, Pudungwana2005.

- 3.1 Sheba polelo ena 'O tswetswe **le** leoto le letle la ho raha bolo', mme o arabe dipotso tsena:
- (a) Lehokedi le ntshofaditsweng le sebedisitswe ka phoso. Ngola ena polelo hape o sebedise lehokedi le nepahetseng. (2)
- (a) Ngola polelo ya hao eo ho yona o sebedisitseng lehokedi '**le**' ka tsela e nepahetseng. (2)
- 3.2 Polelo ke ena e tswa qotsong '*Empa kgolofalo ha e bolele hore motho o se a k eke a kgona ho matha hohang*'. Ngola polelo hape mme o lokise phoso eo o bonang e le teng ho yona. (2)

- 3.3 Ho thwe *'lerato la baesekele le ile la mo jara ...'* Sebedisa lentswe 'jara' polelong eo o ipopetseng yona ho bontsha moelelo wa lona wa sethatho. (2)
- 3.4 Kgetha mme o ngole feela lentswe le nepahetseng ho a mabedi polelong ena. '*... empa mmele wa hae o kwenneng le tjheseho ya ho batla katleho di mo thusitse ho (fihlella/fihlela) (maemo/maemong) ao a leng ho ona.*' (2)
- 3.5 Sebedisa mantswe a mabedi ana **fihlela** le **fihlella** dipolelong tse pedi tse fapaneng ho hlakisa phapang pakeng tsa ona. (2 x 2) (4)
- 3.6 '*...motho o se a ke ke a kgona ho matha'* Ke polelwana e qotsitsweng Temeng. Ngola polelwana ena hape empa e le sebopehong sa tumelo/tiiso. (2)
- 3.7 Polelong e ka hodimo (ho 3.6) ho sebedisitswe sekaoho. Ngola polelokopane empa e le ho sekaohore. Sebedisa dipolelo tsenā: *Emmanuel Ofosu o matha haholo. Emmanuel Ofosu o tla fumana kgau.* (2)
- 3.8 'Ba ne ba shebela **Emmanuel Ofosu** tlase hobane a ne a holofetse' (2)
- 3.9 Ngola polelo hape empa o e qale ka lebitso la motho enwa. (2)
- 3.10 Temeng mona re utlwa hore motho enwa o ne a na le 'mahetla a sephara a ho ba **sesesi** se pele.' Ngola polelo ya hao moo o sebedisitseng lentswe le ntshofaditsweng le le bongateng. (2)

Qotso ya B

Batjha ha ba se ba fetilelebolong ba ne ba lokelwa ke lenyalo. Mehlang ya pele batswadi ba ne ba **kgethelabana** babona balekane. Bana bao le bona ba ne ba kgotsofalla kgetho eo ya batswadi babona, hobane ba ne ba dumela, mme ba utlwisisa hore batswadi ba utlwisisa ditabaho ba feta, le ho re ha ho motswadi ya ka kgethelang ngwana hae molekane ya samo kgotsofatseng.

Ho ne ho ntse ho etsahalohore ka nako e nngwe morwetsana a se ke a kgahlwa ke mohlankana eo babo baratang ha a mo nyala. Ha ditaba di le jwalo, morwetsana o tla tlangwa ho yabohading boo, boo a sa bo rateng. Ha babo mohlankana le babo morwetsana badumellane ho ne ho ntshwa dikgomo tsa bohadi.

E ne e le moetlo o tiileng horeekakgona hlooho ya motho e phethwe ha ho thetheswa bohadi, ebe hona bo kahlabiswang. Hlooho eo e ne eba e phethilwe ha ho tswile dikgomo tse leshome. Habohadi bo kgaohile, ho ne ho ye ho lokisetswe hore morwetsana a iswebohadi.

(E qotsitswe ho : A re ithuteng Sesotho – Phephetso, MM Morapedi, et al. 1996:148)

- 3.8 Polelo ya bobedi e re 'Mehleng ya pele batswadi ba ne ba kgethela bana ba bona balekane..' Ngola polelo ena hape, empa o qala ka lentsewe '**bana**' (2)
- 3.9 Motho e motshehadi ha a le dilemong tsa ho refehwa o bitswa morwetsana. Na e motona yena o bitwang? (2)
- 3.10 Polelo ke ena e tswa temeng '*morwetsana o tla tlangwa ho ya bohading boo, boo a sa bo rateng*'. Araba dipotso tsena ka yona.
- (a) Qolla lesupi polelong ena. (1)
- (b) Qolla lehlalosisibaka le sebedisitsweng polelong ena. (1)
- (c) Na polelo ee e ho lekgathe lefe? (2)
- (d) Ngola polelo e le ho lekgathe lefetile ka ho sebedisa lebopi *ile*. (2)
- 3.11 Bopa maele a le mang ka lentsewe '*kgomo*'. (2)
- 3.12 Sebedisa maele ao o a bopileng ka hodimo polelong ya hao ho hlakisa Moelelo wa ona. (2)
- 3.13 Polelwana ke ena e sebedisitswe temeng, '*Ha bohadi bo kgaohile ...*,
- (a) Bolela hore na ho ya tshebediso ya lentsewe '*kgaoha*' polelo ee e bolelang. (2)
- (b) Sebedisa lentsewe *kgaoha* polelong ya hao ho hlahisa moelelo wa lona wa sethato/mantlha. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO ENA: [40]

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO LA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

**SESOTHO PUO YA LAPENG
PAMPIRI YA 3
(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)**

MATSHWAO: 100

NAKO: Dihora tse 3

Pampiri ena e na le maqephe a 06.

104 3 H

DITAELO HO MOHLAHLUBUWA

Pampiri ena e arotswe dikarolo tse nne:

KAROLO YA A:	Moqoqo	(50)
KAROLO YA B:	Ditema tse telele tsa kgokahano (tema e 1)	(30)
KAROLO YA C:	Ditema tse kgutshwane tsa kgokahano (tema e 1).	(10)
KAROLO YA D:	Ditema tseo ho ka tadingwang ho itseng ho tsona/ tsa tlhahisoleseding/ tse bohawang le tsa mefuta e fapaneng ya phatlalatso (tema e 1).	(10)

1. Bahlahlobuwa ba lokela ho araba potso e le NNGWE karolong e nngwe le e nngwe.
2. Qala karolo e nngwe le e nngwe leqephele le letjha, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
3. Tlola mola dipakeng tsa karabo e nngwe le e nngwe.
4. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
5. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
6. Bolelele ba ditema tse hlahiswang e be:

KAROLO YA A:	Moqoqo – mantswe a 400 ho isa ho 450.
KAROLO YA B:	Ditema tse telele tsa kgokahano – mantswe a180 ho isa ho a 200 (dikahare feela).
KAROLO YA C:	Ditema tse kgutshwane tsa kgokahano – mantswe a 120 ho isa ho a 150.
KAROLO YA D:	Ditema tseo ho ka tadingwang ho itseng ho tsona/ tsa tlhahisoleseding/ tse bohawang le tsa mefuta e fapaneng ya phatlalatso – mantswe a 120 ho isa ho a 150.

KAROLO YA A**MOQOQO****POTSO YA 1**

Kgetha sehlooho se le SENG mme o ngole moqoqo wa bolelele bo boletsweng ka hodimo. Ela tsena hloko:

- Mohatong wa boitokisetso etsa moralo kapa mmapa wa monahano moo o bontshang mehopollo ya sehlooho le dintlha tse e tshehetsang tseo o tla ngola ka tsona;
- Ha o qeta ho ngola moqoqo boela o o bale hape ho lokisa diphoso. Ha o lokisa diphoso sebedisa pene e mmala o fapaneng le oo o ngotseng ka wona ho bontsha hore efela o boeditse mosebetsi hao le ho hlaola diphoso.

1.1 Bofuma le tlhokeho ya mesebetsi ke diyathoteng di bapile mona Aforika Borwa kajeno. Ha se bohle ba kgolang ditholwana tsa moruo o ntseng o ntlafala. Baetapele ba setjhaba mehatong e meraro ya puso (mmosong wa naha, wa diporofense le wa bommasepala) ba bonahala boholo e le bona ba ruang le ho una molemo wa maano a mmuso a ho ntlafatsa maphelo a Maaforika Borwa ohle. Na o dumellana le makutlo aa? Hlahisa a hao maikutlo, mme o be akanye tharollo bothateng bona. Sehlooho sa moqoqo wa hao e be, '**Maikutlo a ka mabapi le bofuma Aforika Borwa kajeno**'.

1.2 Batswadi ba hao ba batla ho laola bophelo ba hao ka hohlehohle, mme hona ho baka dikgohlano le diqwaketsano tseo o sa di rateng dipakeng tsa hao le bona. Sena se o ngongorehisa hobane o bona eka ha ba o tshepe. Haufinyane o boetse o sa tswa qwaketsana le bona. Ha le dumellane ka maikutlo ntlheng e itseng. Ake o hlalose se ileng sa etsahala le hore se ka qojwa ka tsela efe. Sehlooho sa moqoqo wa hao e be, '**Ha ke hopo le ke ne ke fos itse...**'.

1.3 O bone kgato e nngwe le e nngwe ya kotsi eo e soto hakaalo ya koloi. Hlalosa le ho qaqisa ketsahalo eo ya kotsi ya koloi ho ya ka moo o e boneng ka teng. Sehlooho sa hao e be, '**E mpe eo kotsi ya koloi...**'.

1.4 Diphuputso di ribolla hore palo e kgolo ya banana e ima le ho etsa bana hobane feela e batla ho amohela tjhelete eo mmuso o thusang ka yona kgodisong ya bana naheng ena.

Ha jwale mmuso o kenya letsoho kgodisong ya bana ba ho tloha boseyeng ho isa dilemong tse leshome le metso e mmedi. Ekaba see se etswang ka banana baa ha se tlo re bakela mathata hamorao? Hlahisa maikutlo a hao ka seo o bonang se tla etsahala dilemong tse mashome a mabedi tse tlang ha feela sena se ntse se tswela pele. Sehlooho sa hao e be, '**Hosasa ke bon a maemo a...**'.

1.5 Nkgonwao o sa tswa o phetela pale eo o bonang e fupere thuto ya bohlokwa. Ako re phetele pale eo mme o be o qaqise thuto eo e o rutang yona.

(50)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA:**[50]**

KAROLO YA B**POTSO YA 2
DITEMA TSE TELELE TSA KGOKAHANO**

Ngola tema e le **nngwe** e bolelele bo boletsweng ka hodimo.

- 2.1 Motswala wa hao ya dulang naheng ya Lesotho o o ngoletse lengolo moo a neng a kopa ho o etela ka Tshitwe ha dikolo di kwalwa. Ha se motho eo le utlwanang ho ya kae. Ha a ka o etela o ke ke wa fihlella tse ding tsa dintho tseo o neng o ikemiseditse ho di etsa ka nako eo ya phomolo. O se o lohile leano la ho se mo kgothaleitse ho tla kwano. Mo ngolle *lengolo* leo ho lona o mo '*thibelang*' ka masene hore a o etele.
- 2.2 O sa tswa fumana mosebetsi ho rakgwebo ya sa tswa iqalla kgwebo e ntjha eo bahahlaudi ba ka robaletsang le ho fumantshwa dijo tsa hoseng. Ntle le ditshebeletso tse, kgwebo ena e na le ding tse ngatangata, tse kang tsa dibaka tsa ho ja monakedi bakeng sa ba ikelang phomolong mmoho le dibaka tsa ho tshwarela dikhonferense le dikopano. Mosebetsi wa hao ke ho phatlalatsa tulo ena ho borakgwebo le setjhabeng hore e tsebahale hohle hole le haufi. Ngola *broutjhara* moo o phatlalatsang kgwebo ena.
- 2.3 O mongodi wa Lekgotlatsamaiso la sekolo (*SGB*) se itseng seo ngwana wa hao a kenang ho sona. Ngola *metsofso ya kopano* ya lekgotla e neng e tshwerwe haufinyane. Metsotso ya hao e itshetlehe le ho etellwa pele ke *lananetsamaiso* (ajenda) leo iqapelang lona.

(30)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA:**[30]**

KAROLO YA C**DITEMA TSE KGUTSHWANE TSA KGOKAHANANO**

Ditaelo:

1. Kgetha mme o ngole tema e **le nngwe** ho tse latelang:
2. Bolelele ba dipotso:
Ha o araba karolo ena, palo ya mantswe eo o e filweng potsong ka nngwe e lokela ho sebediswa jwalo ka tataiso feela.
3. Qala potso e nngwe le e nngwe leqepheng le letjha.
4. Sebedisa dihlooho tseo ho nehelanweng ka tsona.

POTSO YA 3

- 3.1 Ngwana weno o a nyalwa haufinyane hona selemong sena. Batswadi ba hao ba o kopile ho ba ralla le ho ba ngolla *karete ya memo* moo ba memelang monghadi le mofumahadi T.R. Seeta ho ba teng mohla letsatsi leo. Ba ngolle memo eo.
- 3.2 O bile le mafelo a beke a sa jeseng ditheohelang ka lebaka la metswalle e se nang nnete le ho rata ho qabanya batho. Metswalle e meng ya hao e o nyetile ka leshano lena le babang hampe ho moratuwa wa hao. Maikutlo a hao a sithabetse ha bohloko. Ngola tsa matsatsi ao a MABEDI *dayaring* ya hao moo o lokodisang tse etsahetseng mme o be o hlalose le ka moo o neng o ikutlwa ka teng.
- 3.3 Sekolo se ne se rerile ho etsetsa baithuti ba Kereite ya 10 moketjana wa kamohelo sekolong se setjha. Ho ne ho se ho entswe ditokisetso mme dibui le baeti ba bohlokwa ba se ba menngwe. Ho se ho hlahile mabaka a mang a sitisang moketjana ona ho tswela pele. O motlatsa mosuwelhoohe sekolong sena mme o kopilwe ho etsetsa sebui sa sehlooho *fekse* eo o mo tsebisang ditaba tsena le hore moketjana o kgutliseditswe morao.

(1 x 10) (10)

KAROLO YA D

DITEMA TSEO HO KA TADINGWANG HO ITSENG HO TSONA/ TSA TLHAHISOLESEDING/ TSE BOHUWANG LE TSA MEFUTA E FAPANENG YA PHATLALATSO.

Ditaelo:

1. Bolelele.Kgetha mme o ngole tema e **le nngwe** ho tse latelang:
2. Bolelele ba dipotso:
Ha o araba karolo ena, palo ya mantswe eo o e filweng potsong ka nngwe e lokela ho sebediswa jwalo ka tataiso feela.
3. Qala potso e nngwe le e nngwe leqepheng le letjha.
4. Sebedisa dihlooho tseo ho nehelanweng ka tsona.

Potso ya 4

- 4.1 Wena le metswalle ya hao le ipopile ngatanangwe mme le sa tswa qala kgwebo ya ho hlatswa makoloi haufi le moo o dulang teng. Iketsetse **pampitshana ya tlhahisoleseding** (*flyer*) moo tsebisang setjhaba le ho se hohela ho sebedisa ditshebeletso tsa kgwebo ena ya lona.
- 4.2 O sebetsa sekolong se itseng mme o tlelereke ka ofising ya mosuwehlooho. Hoseng ha kajeno o amohetse mohala o tswang ho ba Lefapha la Thuto. Moletsi o o tsebisitse hore matitjhere a Sesotho a lokela ho ya kopanong ya Thuto ya Dipuo ka letsatsi le itseng. O ile a ba a o hlalose tsa sebaka moo kopano ena e tla tshwarelwa teng. O ke ke wa kopana le matitjhere ao a Sesotho. Ba ngolle tsohle tsa amanang le molaetsa ona mmoho le **ditaelo tse** ba **supisang tsela** ya ho ya sebakeng seo kopano ena e tla tshwarelwa ho sona.
- 4.3 Wena le baithutimmoho ba bang sekolong sa heno le qadile mokgatlo o itseng o thusang baithuti bao e leng dikgutsanakgudu ka lebaka la lefu la HIV/ADS. Mokgatlo wa lona o lakatsa ho sebedisana mmoho le setjhaba hammoho le mekgatlo e meng e lwantshanang le bofuma setjhabeng. Ngola **phousetara** eo ho yona le tsebisang baithuti ba sekolo sa lona le setjhaba ka maikemisetso a mokgatlo ona.

(1 x 10) (10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [20]

MATSHWAO OHLE A PAMPIRIE ENA: 100/300

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO LA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

**SESOTHO PUO YA LAPENG
PAMPIRI YA PELE
(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)**

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 09.

104 1 H

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

1. Araba dipotso tsohle.
2. Qala karolo e nngwe le e nngwe leqepheng le letjha, mme o sehe mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
3. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
4. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
5. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

**KAROLO YA A
TEKOKUTLWISISO****Potso ya 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

Tema ya 1.

Bala tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang:

Mantsiboya ra fela ra kopana ha molemi mme bokopolo ba hlahisa seo ba se boneng, ba se utlwileng. Ka thea tsebe ho hlwaya se ka bang le thuso phopholetsong ya rona ya mmolai kapa babolai ba Topisi. Ha qala Lentswe, mme ka mokgwa wa hae, a hla a kabetsa ka bohlale e mong wa badisana mme ba ba ba ya fihla lehaheng le yena, empa a se ke a mmontsha kapa a mmolella ba neng ba mo fumana lehaheng moo. Ha Lentswe a re o a batlisisa hore na modisana a ka tseba motho kapa batho ba bolaileng Topisi, eo a itatola ka ho re hohang ha a tsebe. Boitatolo bona ke ntho e atileng haholo baneng ba rona, haholo bona badisana, ba tla latola bosehla le ha ntho ba ntse ba e tseba, lebaka ke ho qoba ho ikenya ditabeng tseo mohlomong di ka nnang tsa qetella di ba hlahiseditse kotsi.

Lentswe a hloka seo a ka re neang sona, haese feela hore o hlahlobile boemo ba lehaha mme a hlokomela hore Topisi o tlisitswe ho lona ho hlauwa ka nqa leboya ho lona, ho na le moo ho ka tsamauwang empa le teng ha ho bonolo hoba motho a ka nna wela. Hape a re o bone le ona madi a boletsweng diraporotong.

Motho ya tlileng ka ditaba tse kgolo ke Tabola, hoba o sebeditse ka moo ke ileng ka mo laela ka teng mme a eketsa ka bohlale ba hae, hoba o ne a le bohlale a le masene. A re o fetse a sala phankga sane morao, a ba a bona moo se fihlang se qhanolla teng, se kena ka tlong. Jwale a dula thokwana le motse ho fihlela shwalane e tshwara, a nto ya lapeng leo a fihletseng ho lona, moo ka lehlohonolo a fumaneng monga teng e le mosadimoholo wa sefoku ya phelang le ngwananyana ya ka bang lemo di supileng. A fihla a hlobola aparo tseo a neng a di apere motsheare, a kena ho disele. Hoba a ngwathe papa, a tswa ho leba motseng ntlong yane eo a boneng 'Sentsho' a kena ho yona. A nanya hore a se tshohe a ipiletsa dintja mme tsa bitsa batho.

“Ka nanya jwalo ka ba ka fihla monyako, teng ka penya leihlo ho bona batho bao ke utlwileng ba ntse ba bua ka hare. Ka bona Sentsho a dutse motsheo mane a beile sirapa ka pele ho ho yena, mme a hlile a bonahala a thabile haholo, ha a tsheha, meno a a bea lepalapaleng, etswe e le meno a matle, a ratehang. Ba bang ka sitwa ho ba bona hantle hoba ba ne ba hlakothisitse monyako, empa ka lemoha hore ke mosadi le monna.

[E qotsitswe bukeng ya K.E. Ntsane, 'Nna Sajene Kokobela, C.I.D.]

- 1.1 Tema ena eo o sa tswa e bala, o ka re e bua ka eng hantlentle? (2)
- 1.2 O ka re mopheti wa ditaba tsee yena o etsa eng kapa seabo sa hae moo ke sefe? Tiisa ka bopaki ba hao ho tswa temeng. (3)
- 1.3 Hlalosa ka mantswa a hao se bolelwang ka:
- 1.3.1 ho latola ntho bosehla (2)
- 1.3.2 ho ngwatha papa (2)
- 1.4 Bolela mabitso a banna ba babedi ba neng ba sebetsa mmoho le mopheti wa ditaba tsena letsholong la hae.
- 1.4.1 (1)
- 1.4.2 (1)
- 1.5 Temaneng ya ho qetela ho bolelwa hore Tabola o ile sala 'phankga' morao ho fihlela se qhanolla teng, se kena ka tlong. Lentswe lena 'qhanolla' le bolela eng ho ya ka kutlwisiso ya hao? (2)
- 1.6 Topisi o bolaetswe lehaheng. Na o dumellana le polelo ee? Tiisa karabo ya hao o ipapisitse ka tema. (3)
- 1.7 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ya ditaba tsee, letsholo la ho batlana le 'mmolai kapa babolai' ba Topisi le ne le eteletswe pele ka mang? (1)
- 1.8 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, na o ka re baa ba neng ba le letsholong la polao ya Topisi ba ne ba tsamaya mmoho ka nako tsohle? Hobaneng ha o realo? (3)
- 1.9 Monna ya bitswang Lentswe o ne a thuswe ke mang hore a qetelle a fihlile lehaheng? (1)
- Matshwao (20)

Tema ya 2.

1.10 Boha tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang:

Mokgwa o mobe

pale ka THOKOZANI MAGAGULA
setshwantsho ka CLIVE THOMPSON

Dimoshare tsa poraevete – seo re ka se etsang...

Hangata, motho o qala ho lefiswa tjelele e ngata ha a batla ho ntsha mofu wa hae a mo ise moshareng osele. Beng ba moshare oo ba hatella beng ba mofu ho lefa tjelelehadi pele ba ka lokolla setopo.

Setjhaba se eletswa ho isa bafu ba sona dimoshareng tseo e leng ditho tsa mokgatlo o amohelehileng. Hangata, tsona di a hlahlojwa ho shejwe tsela eo di tsamaisang kgwebo le hore ditshebeletso tsa bona di molaong kapa tje.

Dimoshare tse ikemetseng tseo bongata ba tsona di se nang le dihatsetsi di bokelletsa tjelele e tshabehang ka ditopo...

Ditjeho tsa lefu

- 1.10.1 Na o ka re tema ee eo o e bohileng e ka ba papatso kapa tje? Hobaneng ha o realo? (2)
- 1.10.2 Ho ya ka kutlwisiso ya hao, qatsohiso kapa ho totobatswa haholo hoo ha sefapano temeng ee ho supa kapa ho hlalosa eng? (2)
- 1.10.3 Ha o bona, tshebediso ya sefapano ka tsela ee, e matlafatsa jwang seo mongodi wa tema a buang ka sona? (2)
- 1.10.4 Molaetsa wa sehlooho wa tema ee ona ke ofe? (1)
- 1.10.5 Ke 'mokgwa ofe o mobe' oo ho buuwang ka ona temeng ee? (2)
- 1.10.6 Molaetsa wa tema ee o reretswe bomang hantlentle? (1)
- Matshwao (10)

Matshwao a karolo ena kaofela**[30]**

KAROLO YA B**Potso ya 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang e be o akaretsa ka mantswe a hao mehopolo ya sehlooho le e etshehetsang ka dintlha tse hlano o sebedisa mantswe a ka bang mashome a supileng ka dipolelo tse feletseng. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya karabo ya hao.

Morena Moshoeshe e bile e mong wa bahale ba hlwahlwa hara setjhaba sa Basotho. E ne e le se mohale wa marumo feela ha ho tluwa ntweng, empa e ne e bile e le mohale ya nang le tjebelopele tabeng tsa puso. Le kajeno ya bokajeno morena Moshoeshe o ntse a tlotlwa jwalo le ke bao a ba fekisitseng ntweng. O ne a boulella naha ya hae ya Lesotho ekasitana le setjhaba sa hae sa Basotho. Ke ka hona le nakong ya mebuso ya bokoloneale ya Manyesemane ha mmoho le ya dikgoka ya Mafrikanere, a neng a ntse a e lwana sedutse ho sireletsa seo e leng sa Basotho. Ha a o hlotse ntweng, o ne a o romella dikgomo ka baromuwa ba hae a re o hlabe o je hobane o tena o lwana tjena hobane o lapile. Setshabelo sa hae e ne e le Thaba Bosiu. Ke ho tloha hona mona Thaba Bosiu moo a neng a hlekefetsa dira tsa hae ka ho di thetela dikidibitla tsa mafika e be o di fenyha ha bonolo feela. Ba ileng ba mo hlhlama boetapeleng ba puso ba Lesotho ba nnile ba latela mehlala ya hae e metle.

Matshwao (10)

KAROLO YA C**THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO****Potso ya 3****Tema**

Bala tema ena o be o arabe dipotso tse e latelang:

Mmino wa Melodiamelodi o amile batho maikutlo. O ne o iphotlile, dibini di laola mantswe a tsona hantle. Moo ba lokelang ho binela tlase, kapa moo molaetsa wa pina e leng wa mahlomola, pina ya bona ba ne ba e tsetselela fatshe empa ba bina ka maikutlo le ka thahasello. Moo e phahameng teng, jwalo ka qetellong ya yona, ba ne ba phahamisa mantswe empa ba sa tlerole. Ho ne ho bonahala hore motsamaisi wa bona o ba rupelletse ka hloko. Dibini tsa lentswe la pele di ne di kgahlisa ha tinoro e ne e thonkga dibini tsa kgale maqeba. Sehlopha sena se ne se binne pina eo ya Raseleso e thata ntle le ho etsa diposo tse tlwaelehileng tsa ho lahla morethetho le ho tlaila qapodiso ya mantswe a sa tlwaelehang a Sesotho. Ba ka ntlafatsa pina ya bona le ho feta ha dibini di ka tlwaetswa ho ahlama haholo ha ba bina le ho phefumoloha hantle ho latela dipolelwana esita le matshwao a pina. Ntle le moo ba binne hantle haholo mme ke bahlodi ba phethahetseng.

Ditswere di hlotswe jwalo ke sehlopha se neng se qala le ho kenela phehisano. Le ha ho le jwalo Ditswere ke sehlopha se nang le boiphihlelo, sa mahlolaadibona. Ke tshepo ya bohle hore lemong se tlang se tla tla se ikwetlisitse ka thata hore balatedi ba sona ba tle ba tsamaye ba thabile, ba tshohile molota, etswe moketa ho tsoswa o itekang.

Virginia e motlotlo ka Melodiamelodi. Phehisano eo sehlopha sa Matjhaafela se tswang ho la Kgauteng, se fumane maemo a boraro ka matshwao a 55.

Dihlopha tse ding tse neng di kenetse tlhodisano e bile tse latelang: dibini tsa Jabavu, Kutlwanong le QwaQwa. Ka bomadimabe, sehlopha se tummeng sa Motsethabong, se ka tlasa tsamaiso ya Mong. Fothoane, ha se a ka sa e ba le seabo tlhodisanong ena, se ne se le siyo. Ho ne ho se ho le sebaka Mong. Fothoane a kula.

[E lokisetswe le ho qotswa bukeng ya MM. Morapeli, KI. Kutoane le PRS Maphike, 'A re ithuteng Sesotho - Phephetso, Sehlopha sa 1].

Dipotso:

- 3.1 Nehelana ka **malatodi/diantonime** tsa matswe a ngotsweng ka botsho dipolelong tsena. Ngola feela karabo ya hao nomorong e loketseng.
- 3.1.1 Moo ba lokelang ho binela **tlase**, kapa moo molaetsa wa pina e leng wa mahlomola. (1)
- 3.1.2 Moo e **phahameng** teng, jwalo ka qetellong ya yona ba ne ba phahamisa matswe. (1)
- 3.2 Ngola matswe a ka masakaneng sebopehong se nepahatsang dipolelo tsena tse latelang. Ngola feela dikarabo dinomorong tse loketseng:
- 3.2.1 Sehlopha se ne se ile sa fumantshwa (rupella) e matla pele ho tlhodisano eo ya mmimo. (1)
- 3.2.2 Sebini se seng le se seng se lokela ho ba le (laola) ya lentswe la sona ha ho binwa pina. (1)
- 3.2.3 Ha ho ne ho ka utlwahala (tlaila) bo itseng ha ho binwa sehlopha seo se ne se tla hulelwa matshwao. (1)
- 3.3 Polelo ena e latelang e sebopehong sa tatolo/kganyetso. 'Sehlopha sa Motsethabong **ha se a ka sa e ba le seabo** tlhodisanong ena'. Ngola dipolelo tsena tse latelang sebopehong sa tatolo/kganyetso:
- 3.3.1 Ntle le moo ba binne hantle. (2)
- 3.3.2 Selemong se tlang sehlopha sa Motsethabong se tla tla se ikwetlisitse ka thata. (2)
- 3.4 Ngola dipolelo tse latelang hape empa matswe a ka masakaneng a ngolwe sebopehong se nepahetseng ho etsa hore polelo ka nngwe e hlahise moelelo o phethahetseng. Sehella matswe ao mola.
- 3.4.1 Matswe a (sesane) a tinoro a thonkga dibini tsa kgale maseba. (2)
- 3.4.2 Dibini tse kwetlisitsweng di kgona ho hula moya (lelele) ho latela dipolelwana esita le matshwao a pina. (2)
- 3.5 Bopa polelo e le nngwe ka ho kopanya dipolelo tsena tse pedi. Qala polelo ya hao ka lekopanyi leo o le filweng ka masakaneng.
- Sehlopha sa Motsethabong se ka tlasa tsamaiso ya Mong. Fothoane se ne se le siyo. Motsamaisi wa sehlopha sa Motsethabong, Mong. Fothoane o ne a le diphatheng a kula (**ka ha**). (3)

- 3.6 Lentswe lena 'dipolelwana' polelong ena '*ha ba bina le ho phefumoloha hantle ho latela **dipolelwana***', le nyenyefaditswe ho supa bonyenyane. Bopa nyenyefatso ya mantswa a latelang ho supa bonyenyane mme o be o a sebedise dipolelong tsa hao.
- 3.6.1 molota (2)
- 3.6.2 sehlopha (2)
7. Polelo ena 'Ditswere *di hlotswe* jwalo ke sehlopha se neng se qala le ho kenela phehisano' e boetsuweng. Ngola dipolelo tse na tse latelang boetsuweng, empa polelo ka nngwe e qalwe ka mantswa a ntshofaditsweng.
- 7.1.1 Sehlopha sena se ne se binne **pina eo ya Raseleso** e thata. (2)
- 7.1.2 Mmino wa Melodiamelodi o amile **batho** maikutlo. (2)
8. Lentswe lena '**ditswere**' ke lebitso la sehlopha sa mmino empa le boetse le na le moelolo wa lona wa sethato. Le sebedise polelong ya hao moo o hlahisang moelolo wa lona wa sethato. (2)
9. Sekapolelo (sekamaele kapa maelana) sena '*ho tsoha molota*' se bolela ho kgothala kapa ho ikutlwa matla bakeng sa ho etsa ho itseng. Iketsetse sekapolelo/ sekamaele ka mantswa ana. **ho bina** (2)
10. Nehelana ka lentswe **le le leng** bakeng sa polelwana kapa sehlotshwana sa mantswa ngotsweng ka masakaneng. Ngola feela karabo e hlokehang.
- 10.1.1 Mmino wa (*batho ba bangata ba binang mmoho*) seo sa dibini amme batho maikutlo. (1)
- 10.1.2 Dibini tseo di ile tsa (etsa diphoso) ha di ntse di bina pina ya Raseleso. (1)
- Matshwao (30)

MATSHWAO A PAMPIRI ENA YOHLE: 70/300]

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO LA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE
PAMPIRI YA 3
(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)**

MATSHWAO: 100

NAKO: DIHORA TSE 3

Pampiri ena e na le maqephe a 07.

115 3 F

DITAELO HO MOHLAHLUBUWA

Pampiri ena e arotswe ka dikarolo tse nne, e leng:

KAROLO YA A:	Moqoqo	(30)
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele	(30)
KAROLO YA C:	Ditema tse kgutshwane tsa kgokahano ya ka mehla.	(10)
KAROLO YA D:	Ditema tse tseo ho ka tadingwang ho itseng ho tsona/tse nehelanang ka tlhahisoleseding/tse bohuwang le tsa mefuta e mengata ya dikgokahano	(10)

1. Bahlohlobuwa ba lokela ho araba potso e le **NNGWE** Karolong ya A, e le **NNGWE** Karolong ya B.
2. Karolong ya C, kgetha mme o arabe potso **E LE NNGWE** ho tse tharo tse botsitsweng.
3. Karolong ya D, kgetha mme o arabe potso **E LE NNGWE** ho tse tharo tse tharo tse botsitsweng
4. Qala karolo ka nngwe leqepheng le letjha mme o thale mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
5. Siya mola pakeng tsa dikarabo tsa hao.
6. Ngola ka makgethe le ka mongolo o balehang ho thusa batshwai ho tshwaya mosebetsi wa hao ka tshwanelo.
7. Tsepamisa maikutlo haholoholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

BOLELELE BA DIKARABO:

KAROLO YA A:	Moqoqo – Ngola moqoqo o bolelele ba mantswa a 200 – 250.
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele – Tema ka nngwe e be mantswa a 120 – 150.

DIKAROLO TSA C le D: Tema ka nngwe e ngotsweng mantswa a 80 – 100.

KAROLO YA A**MOQOQO****POTSO YA 1**

Kgetha sehlooho se le SENG mme o ngole moqoqo wa bolelele bo boletsweng ka hodimo. Ela tsena hloko:

- Mohatong wa boitokisetso etsa moralo kapa mmapa wa monahano moo o bontshang mehopolo ya sehlooho le dintlha tse e tshehetsang tseo o tla ngola ka tsona;
- Ha o qeta ho ngola moqoqo boela o o bale hape ho lokisa diphoso. Ha o lokisa diphoso sebedisa pene e mmala o fapaneng le eo o ngotseng ka yona ho bontsha hore efela o boeeditse mosebetsi hao.

1.1 Batjha ba kajeno ha ba sa tshwana le ba maoba. Kajeno re bona batjha ba tjamelane le dinthontho tsa mefutafuta bophelong ba kajeno bo potlakileng. Ngola moqoqo o pepese **diphephetso tseo batjha ba kajeno ba tjamelaneng le tsona.**

1.2 Re ananela leano la mmuso wa naha ya rona leo ka lona mmuso o matlafatsang le ho phahamisa bomme. Empa ka nqe nngwe re bona sena se na le ditholwana tse sa thabiseng. Bontate ba thefulehile haholo ke sena hoba sebaka sa bona se se se sa hlaka hantle ka lapeng le setjhabeng, mme hona ho baka dikgohlano tsa mefutafuta. Na o bona ho le jwalo?

Ngola moqoqo o hlahisa mahlakore ana a mabedi. Sehlooho e be:

Mmuso wa naha ya rona o kgabile ka ho phahamisa boMme setjhabeng, empa hona ho na le ditholwana tse sa jeseng ditheohelang.

1.3 Ho ne ho tshwerwe **moketjana wa tumediso wa baithuti ba materiki** sekolong sa heno. Baithuti bohle ba Mokgahlelo wa Thuto le Thupelo e Tswelang ba ne ba menngwe. Le wena o ne o ile ho ya inwesa ka nkgo. Re qoqele ka tsa mohlang oo. Sehlooho sa hao e be mantswe ao a ntshofaditsweng.

1.4 Setshwantsho ke sena se a latela. Ho ya ka tjhebo ya hao, ho etsahalang ho sona, kapa se phetha dife tse amanang le bophelo? Qoqa ka tsena.

(30)

[Se nkuwe le ho lokisetswa mosebetsi ona ho tswa koranteng ya Daily Sun, ya Labone 18 Motsheanong 2006].

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA:

[30]

KAROLO YA B**DITEMA TSA KGOKAHANO TSE TELELE****POTSO YA 2**

Ngola tema e le **nngwe** e bolelele bo boletsweng ka hodimo.

- 2.1 O ne o ile phupung ya motho ya neng a phahameng setjhabeng, eo e neng e le moetapele, a bile a dula tikolohong ya heno. Bohle ba ne ba kgotsa le ho tsota tsela e babatsehang eo mofu a neng a phela ka yona ha ba ntse ba utlwa ka dibui tse fapaneng. Re ngolle nalane ya bophelo ba mofu enwa.
- 2.2 O motjha mme tikolohong eo o dulang ho yona ha ho na dibaka tse lekaneng tsa boithapollo bakeng sa batjha. O bona hona ho eketsa botlokotsebe hobane bongata ba batjha bo sebedisa nako ya bona ka tsela e fosahetseng. Ngolla motsamaisi wa tsa dipapadi le boikgathollo masepaleng wa heno mme o tletlebe ka taba ena.
- 2.3 Lefapha la Kgwebo le Indaseteri la Naha le phatlaladitse hore le nehelana ka menyetla ya boitjhoriso bakeng sa mesebetsi e mengatanyana e fapafapaneng. Le mema batjha ba nang le thahasello ho romela mangolo a bona a boitsebiso. O sa tswa qeta Lengolo la Thuto la Naha Mokgahlelong o Phahameng, mme o rata ho ya boitjhorisong. Rala lengolo la hao la boitsebiso le diphihlello leo o tla le romella lefapha lena.

Matshwao: (30)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [30]

KAROLO YA C**DITEMA TSE KGUTSHWANE TSA KGOKAHANO YA KA MEHLA.****POTSO YA 3**

- 3.1 Batswadi ba hao ba sebetsa ka thata ho o lefella tjhelete ya sekolo, mme ha o rate ho ba kgathatsa ka ho ba kopa tjhelete ya ditlhoko tsa hao tse nyenyane. Kahoo, o rera ho iqalla kgwebo e nyenyane moo o tla rekisa ho hong ka mora nako ya dithuto le mafelong a beke. Rala *papatso* eo ho yona o bapatsang le ho tsebahatsa sehlahiswa seo o tla se rekisa.
- 3.2 *Ngola dayaring* ya hao mme o phete ka tse etsahetseng ho wena ka Sontaha le ka Moqebelo mafelong ao re tswang ho ona a beke. Bolelele e be mantswe a ka bang 80 – 120 ho kopantswe diketsahalo tsa matsatsi ao ka bobedi.
- 3.3 Sekolo se ne se tswile mme o tsamaya le motswalle wa hao ho kgutlela hae jwalo ka ka mehla. Motswalle wa hao ha a ka a bona sekoti se pela lona, mme a wela ho sona a ba a nonyetseha ha bohlokohloko. Ke enwa o hloleha ho tsamaya. Ngolla batswadi ba hae *molaetsa o mokgutshwane wa sele* ho ba tsebisa taba ena.

Matshwao (10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [10]

KAROLO YA D**DITEMA TSEO HO KA TADINGWANG HO ITSENG HO TSONA/TSE NEHELANANG KA TLHAHISOLESERING/TSE BOHUWANG LE TSA MEFUTA E MENGATA YA DIKGOKAHANO****POTSO YA 4**

4.1 Le lekgotla la kemedi ya baithuti tsamaisong ya sekolo mme le fumane ho le molemohore le bule lebenkelenyana mono sekolong moo baithuti ba tla fumana dijo ka potlako nakong ya kgefutso. Ka mora ditokiso tse telele lebenkele le se le tla bulwa haufinyana.

Ngola *pampitshana ya tlhahisoleseding* moo o tsebisang baithuti ka pulo ya lebenkele le ka dintlha tse ding tsa bohlokwa.

4.2 O ne o sa le hae, batswadi ba se ba ile mosebetsing, yaba o amohela molaetsa wa bohlokwa ka mohala. Kaha o tla be o le siyo hae o le sekolong ha baswadi ba fihla, ngolla mme wa hao molaetsa ono fatshe. Hlahisa dintlha tsa sehlooho ka botlalo le seo mme a lokelang ho se etsa mabapi le molaetsa ona.

4.3 Ha ho buuwa ka mapetjo, re utlwa kamehla kamoo borakgwebo, diindaseteri, dikolo jj. di ipolelang kateng. Athe ba Radio Lesedi bona ba ye ba re '*Boithabiso lesedi kamehla*'. Wena lepetjo la sekolo sa heno ke lefe? Le ngole o be o le hlalose, o bolela motso wa lona, hobaneng le ile la kgethwa.

Matshwao (10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [20]

MATSHWAO OHLE A PAMPIRIE ENA: 100/300

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO LA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE

PAMPIRI YA 3

**PUDUNGWANE 2006
(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)**

MATSHWAO: 100

NAKO: DIHORA TSE 3

Pampiri ena e na le maqephe a 07.

DITAELO HO MOHLAHLUBUWA

Pampiri ena e arotswe ka dikarolo tse nne, e leng:

KAROLO YA A:	Moqoqo	(30)
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele	(30)
KAROLO YA C:	Ditema tse kgutshwane tsa kgokahano ya ka mehla.	(10)
KAROLO YA D:	Ditema tse tseo ho ka tadingwang ho itseng ho tsona/tse nehelanang ka tlhahisoleseding/tse bohuwang le tsa mefuta e mengata ya dikgokahano	(10)

1. Bahlohlobuwa ba lokela ho araba potso e le **NNGWE** Karolong ya A, e le **NNGWE** Karolong ya B.
2. Karolong ya C, kgetha mme o arabe potso **E LE NNGWE** ho tse tharo tse botsitsweng.
3. Karolong ya D, kgetha mme o arabe potso **E LE NNGWE** ho tse tharo tse tharo tse botsitsweng
4. Qala karolo ka nngwe leqepheng le letjha mme o thale mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
5. Siya mola pakeng tsa dikarabo tsa hao.
6. Ngola ka makgethe le ka mongolo o balehang ho thusa batshwai ho tshwaya mosebetsi wa hao ka tshwanelo.
7. Tsepamisa maikutlo haholoholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

BOLELELE BA DIKARABO:

KAROLO YA A:	Moqoqo – Ngola moqoqo o bolelele ba mantswa a 200 – 250.
KAROLO YA B:	Ditema tsa kgokahano tse telele – Tema ka nngwe e be mantswa a 120 – 150.

DIKAROLO TSA C le D: Tema ka nngwe e ngotsweng mantswa a 80 – 100.

KAROLO YA A

MOQOQO

POTSO YA 1

Kgetha sehlooho se le SENG mme o ngole moqoqo wa bolelele bo boletsweng ka hodimo. Ela tsena hloko:

- Mohatong wa boitokisetso etsa moralo kapa mmapa wa monahano moo o bontshang mehopollo ya sehlooho le dintlha tse e tshehetsang tseo o tla ngola ka tsona;
- Ha o qeta ho ngola moqoqo boela o o bale hape ho lokisa diphoso. Ha o lokisa diphoso sebedisa pene e mmala o fapaneng le eo o ngotseng ka yona ho bontsha hore efela o boeeditse mosebetsi hao.

- 1.1 Batjha ba kajeno ha ba sa tshwana le ba maoba. Kajeno re bona batjha ba tjamelane le dinthontho tsa mefutafuta bophelong ba kajeno bo potlakileng. Ngola moqoqo o pepese **diphephetso tseo batjha ba kajeno ba tjamelaneng le tsona.**
- 1.2 Re ananela leano la mmuso wa naha ya rona leo ka lona mmuso o matlafatsang le ho phahamisa bomme. Empa ka nqe nngwe re bona sena se na le ditholwana tse sa thabiseng. Bontate ba thefulehile haholo ke sena hoba sebaka sa bona se se se sa hlaka hantle ka lapeng le setjhabeng, mme hona ho baka dikgohlano tsa mefutafuta. Na o bona ho le jwalo?

Ngola moqoqo o hlahisa mahlakore ana a mabedi. Sehlooho e be:

Mmuso wa naha ya rona o kgabile ka ho phahamisa boMme setjhabeng, empa hona ho na le ditholwana tse sa jeseng ditheohelang.

- 1.3 Ho ne ho tshwerwe **moketjana wa tumediso wa baithuti ba materiki** sekolong sa heno. Baithuti bohle ba Mokgahlelo wa Thuto le Thupelo e Tswelang ba ne ba menngwe. Le wena o ne o ile ho ya inwesa ka nkgo. Re qoqele ka tsa mohlang oo. Sehlooho sa hao e be mantswe ao a ntshofaditsweng.
- 1.4 Setshwantsho ke sena se a latela. Ho ya ka tjhebo ya hao, ho etsahalang ho sona, kapa se phetha dife tse amanang le bophelo? Qoqa ka tsena.

(30)

[Se nkuwe le ho lokisetwa mosebetsi ona ho tswa koranteng ya Daily Sun, ya Labone 18 Motsheanong 2006].

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA:

[30]

KAROLO YA B

DITEMA TSA KGOKAHANANO TSE TELELE

POTSO YA 2

Ngola tema e le **nngwe** e bolelele bo boletsweng ka hodimo.

- 2.1 O ne o ile phupung ya motho ya neng a phahameng setjhabeng, eo e neng e le moetapele, a bile a dula tikolohong ya heno. Bohle ba ne ba kgotsa le ho tsota tsela e babatsehang eo mofu a neng a phela ka yona ha ba ntse ba utlwa ka dibui tse fapaneng. Re ngolle nalane ya bophelo ba mofu enwa.
- 2.2 O motjha mme tikolohong eo o dulang ho yona ha ho na dibaka tse lekaneng tsa boithapollo bakeng sa batjha. O bona hona ho eketsa botlokotsebe hobane bongata ba batjha bo sebedisa nako ya bona ka tsela e fosahetseng. Ngolla motsamaisi wa tsa dipapadi le boikgathollo masepaleng wa heno mme o tletlebe ka taba ena.
- 2.3 Lefapha la Kgwebo le Indaseteri la Naha le phatlaladitse hore le nehelana ka menyetla ya boitjhoriso bakeng sa mesebetsi e mengatanyana e fapafapaneng. Le mema batjha ba nang le thahasello ho romela mangolo a bona a boitsebiso. O sa tswa qeta Lengolo la Thuto la Naha Mokgahlelong o Phahameng, mme o rata ho ya boitjhorisong. Rala lengolo la hao la boitsebiso le diphihlollo leo o tla le romella lefapha lena.

Matshwao

(30)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA:

[30]

KAROLO YA C

DITEMA TSE KGUTSHWANE TSA KGOKAHANO YA KA MEHLA.

POTSO YA 3

- 3.1 Batswadi ba hao ba sebetsa ka thata ho o lefella tjhelete ya sekolo, mme ha o rate ho ba kgathatsa ka ho ba kopa tjhelete ya ditlhoko tsa hao tse nyenyane. Kahoo, o rera ho iqalla kgwebo e nyenyane moo o tla rekisa ho hong ka mora nako ya dithuto le mafelong a beke. Rala *papatso* eo ho yona o bapatsang le ho tsebahatsa sehlahiswa seo o tla se rekisa.
- 3.2 *Ngola dayaring* ya hao mme o phete ka tse etsahetseng ho wena ka Sontaha le ka Moqebelo mafelong ao re tswang ho ona a beke. Bolelele e be mantswe a ka bang 80 – 120 ho kopantswe diketsahalo tsa matsatsi ao ka bobedi.
- 3.3 Sekolo se ne se tswile mme o tsamaya le motswalle wa hao ho kgutlela hae jwalo ka ka mehla. Motswalle wa hao ha a ka a bona sekoti se pela lona, mme a wela ho sona a
ba a nonyetseha ha bohlokohloko. Ke enwa o hloleha ho tsamaya. Ngolla batswadi ba hae *molaetsa o mokgutshwane wa sele* ho ba tsebisa taba ena.

Matshwao (10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [10]

KAROLO YA D

DITEMA TSEO HO KA TADINGWANG HO ITSENG HO TSONA/TSE NEHELANANG KA TLHAHISOLESERING/TSE BOHUWANG LE TSA MEFUTA E MENGATA YA DIKGOKAHANO

POTSO YA 4

- 4.1 Le lekgotla la kemedi ya baithuti tsamaisong ya sekolo mme le fumane ho le molemohore le bule lebenkelenyana mono sekolong moo baithuti ba tla fumana dijo ka potlako nakong ya kgefutso. Ka mora ditokiso tse telele lebenkele le se le tla bulwa haufinyana.
Ngola *pampitshana ya tlhahisoleseding* moo o tsebisang baithuti ka pulo ya lebenkele le ka dintlha tse ding tsa bohlokwa.
- 4.2 O ne o sa le hae, batswadi ba se ba ile mosebetsing, yaba o amohela molaetsa wa bohlokwa ka mohala. Kaha o tla be o le siyo hae o le sekolong ha baswadi ba fihla, ngolla mme wa hao molaetsa ono fatshe. Hlahisa dintlha tsa sehlooho ka botlalo le seo mme a lokelang ho se etsa mabapi le molaetsa ona.
- 4.3 Ha ho buuwa ka mapetjo, re utlwa kamehla kamoo borakgwebo, diindaseteri, dikolo jj. di ipolelang kateng. Athe ba Radio Lesedi bona ba ye ba re '*Boithabiso lesedi kamehla*'. Wena lepetjo la sekolo sa heno ke lefe? Le ngole o be o le hlalose, o bolela motso wa lona, hobaneng le ile la kgethwa

Matshwao (10)

MATSHWAO OHLE KAROLONG ENA: [20]

MATSHWAO OHLE A PAMPIRIE ENA: 100/300

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TLHAHLOBO YA LENGOLO LA
THUTO LA NAHA
MOKGAHLELONG O PHAHAMENG**

KEREITE YA 10

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE

PAMPIRI YA 1

(MOHLALA WA PAMPIRI YA TLHAHLOBO)

MATSHWAO: 75

NAKO: 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

115 1 F

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tsena A, B le C. Karolo e nngwe le e nngwe e qalwe leqepheng le letjha, mme ho sehwe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
2. Araba dipotso kaofela, mme di arajwe ka Sesotho.
3. Tlola mola dipakeng tsa karabo e nngwe le e nngwe.
4. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang ho bebofaletsa motshwai ho tshwaya mosebetsi wa hao.
5. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popehong ya dipolelo tse nepahetseng.

**KAROLO YA A
TEKOKUTLWISISO****Potso ya 1**

1. **Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.**

Tema ya 1.

Bala tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang:

Selemo sa 1994 ke selemo sa bohlokwahadi nalaneng ya naha ya rona. Ka selemo sena mmuso wa Afrika Borwa o ile wa fetoha ho tswa pusong eo e neng e se ya setjhaba ka setjhaba ho ya pusong ya setjhaba ka setjhaba, tlasa boetapele ba mokgatlo wa ANC.

Lentswe lena 'demokerasi' le bolela hore setjhaba se na le lentswe ho bao ba ba busang. Setjhabeng sa puso ya setjhaba ka setjhaba batho bohle ba fihlelletseng dilemo tse itseng ba lokela ho kgetha. Pele ho selemo sa 1994 batho ba batsho ba ne ba se na ditokelo tsa ho kgetha mmuso mona Afrika Borwa. Ho ne ho kgetha ba basweu feela, mme kahoo, baetapele ba neng ba kgethelwa puso ya naha e ne e le ba basweu feela.

Sena se ile sa etsa hore batho ba batsho ba bangata ba se kgotsofale. Bongata ba bona ba ile ba qalella ho lwanela ditokelo tsa ho kgetha. Ho ile ha ba le dintwa tse telele, baetapele ba batho ba batsho ba kwallwa tjhankaneng mme ba bang ba romellwa sehlekehlekeng sa Robben Island moo ba neng ba phela ka thata. Mopresidente Nelson Mandela o dutse dilemo tse 27 tjhankaneng ya Robben Island. Ba basweu ba ile ba elellwa hore ba ke ke ba hlola ba iphapanya taba ena ya kenyelletso ya batho ba batsho pusong, mme ba qala ho tshwara ditherisano le mekgatlo yohle ya dipolotiki.

Ha nako e ntse e tsamaya, ba bang ba baetapele ba basweu ba ile ba hlokomela hore boitseko ba batho ba batsho bo ba matla mme bo tla senya naha. Baetapele ba basweu le ba batsho ba ile ba kopana ho fihlella tumellano. Qeto ya bohlokwahadi e ileng ya eba teng nakong eo ya dipuisano ke hore dikgetho tse lokolohileng di ile tsa lokela ho tshwarwa. Dikgethong tsena, batho kaofela ba neng ba na le dilemo tse leshome e metso e robedi le ho feta ba ile ba fuwa ditokelo tsa ho kgetha, ho sa kgathalatsehe lebala la letlalo la bona. E bile lekgetlo la pele batho ba batsho ba e ba le seabo dikgethong Afrika Borwa. Ka tsela eo mmuso wa pele wa demokerasi o ile wa tswalwa mme wa etellwa pele ke Mopresidente Mandela eo mokgatlo wa hae o ileng wa hapa dikgetho.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa mohloeding o sa tsebahaleng.]

- 1.1 Lentswe lena 'demokerasi' le bolela eng? (2)
- 1.2 Selemo sa 1994 se bohlokwa ka tsela efe ho MaAfrika Borwa? (2)
- 1.3 Ke maemo afe a dipolitiki a ileng a lebisa ho thehweng ha mmuso wa demokerasi Aforika Borwa? (2)
- 1.4 Mopresidente wa pele wa Afrika Borwa e fetohileng e bile mang? (1)
- 1.5 Bolela hore na dipolelo tse latelang ke dintlha tsa nnete kapa mohopolo feela mme o be o hlahise lebaka la hao hore hobaneng ha o realo.
- 1.5.1 Pele ho selemo sa 1994 batho ba batsho ba ne ba se na ditokelo tsa ho kgetha mmuso mona Afrika Borwa. (3)
- 1.5.2 Ba bang ba baetapele ba basweu ba ile ba hlokomela hore boitseko ba batho ba batsho bo matla mme bo tla senya naha. (3)
- 1.6 Hlalosa seo o se utlwisang ka lentswe *kgethollo* tlasa maemo a dipolotiki ao re balang ka ona temeng ena. (2)
- 1.7 Baetapele ba mekgatlo ba ile ba kena ditherisanong tse telele ho lokisa maemo a puso. Qetello ya ditherisano tsena e bile efe? (2)
- 1.8 Fumana tlhaloso ya maele ana a latelang seratswaneng sa ho qetela sa tema e ka hodimo 'ha mmela o ntse puta'. (2)
- 1.9 Mokgatlo wa dipolotiki wa Mopresidente wa mehleng Mong.Mandela o ne o tsejwa ka akronime efe? (1)
- Matshwao (20)

Tema ya 2.

E mong wa babadi ba *Bona* o ile a ngolla makasine ona lengolo lena. Le bale o nto araba dipotso tse botsitsweng hodima lona.

Mong Mbeki ya ratehang

Re tswa lefifing la kgethollo. Re ile ra fumana tokoloho ka lebaka la ho sebedisana mmoho le ho tshwarana ka matsoho.

Ho senyehile kae? Haeba re tsebile ho lwantshana le kgatello, re hlolwa ke eng ho lwantsha le ho hlola EITSE le bofutsana?

Bonokwane bona?

Matsatsing ana ke se ke tshaba le ho tswela ka ntle bosiu – ha se ho re ke tshaba dithotsela! Ke tshaba batho ba bang!

Bo kae botho ho Afrika e lokolohileng?

Lunga Mnwana, Khayelitsha

Dipotso:

- 1.10 Ke ntlha efe eo ka yona re ka reng tema ena e hokahana ka yona le eo o e badileng ka hodimo ho ee? (1)
- 1.11 Ntle le ho lefu lena la EITSE ke eng ho hong hape ho kgathatsang mongodi wa lengolo lee moyeng? (1)
- 1.12 Hlalosa kamoo tema e ka hodimo e itshetlehileng kateng maamong
- 1.12.1 a phedisano le (2)
- 1.12.2 a dipolotiki. (2)
- 1.13 Ka potso 'Ho senyehile kae?' na mongodi wa lengolo lena o akanya eng? (2)
- 1.14 Hlahisa tsela e le nngwe feela eo o nahanang hore re ka lwantsha mme ra hlola EITSE ka yona (2)
- Matshwao (10)

MATSHWAO KAOFELA A KAROLO ENA**[30]**

Ha ho ya lokelang ho sebedisa dikahare tsa pampiri ena ntle le tumello (Hona ke mohlala wa pampiri)
Phetla

KAROLO YA B**KGUTSOFATSO
POTSO YA 2**

Bala tema e latelang ka kutlwisiso o nto hlahisa dikeletso tse hlano tseo mooki a di boletseng mabapi le ho thibela pelehi e sa hlokahaleng.

Ela hloko:

Ngola ka mantswe a hao.

Dipolelo tsa hao e be tse felletseng, tse jereng moelelo o phethahetseng.

Lokodisa dintlha tsa hao ka tatelano

(Ke sekolong. Ho bitsitswe mooki wa tliniki ya tekanyetso tsa malapa ho tla buisana le baithuti. Batswadi le bona ba teng.)

Mooki: Dumelang barwetsana le bahlankana ba batle. A ko boneng le batlenyana jwang. E se e ka le ka baballa palesa ena ya lona, e leng botjha. Ke rata ho le eletsa le ho le hlokomedisa ka tsela le mekgwa e fapaneng ya tshireletso mabapi le pelehi.

Hantlentle thuto ya pele e lokela ho qala lapeng. Batswadi, buang le qoqe le bana ba lona le ba lemose ka tsa marato a mangata le a fosahetseng; ba eletseng ka tsela tse nepahetseng tsa ho kgetha metswalle mmoho le boitshwaro bo amoheleng kakaretso.

Naha e jele boya mme dikgatlapetso pakeng tsa batho ba banna le basadi, di ngata ka tsela tse fapaneng. Buisanang, shebellang ditshwantsho tsa marato, le bale masedinyana mmoho le arabe dipotso tsa bona ka botshepehi. Ba eletseng le ba lemose ka kotsi tsa marato le thobalano tse sa sireletsehang. Ha le ntse le etsa hoo, hlokomelang dilemo tseo ngwana a leng ho tsona. Ha re lebaleng dihlolong baheso.

Lona bana le batjha, ho ratana ho lokile empa ebe ka tsela e amohelang. Hlokomela dilemo tsa hao o kgethe metswalle ho ya ka maemo, dilemo le bong ba hao. Lebala ka tsa thobalano pele o kena lenyalong. Ha o se o nahana tseo, e ya tliniking o yo buisana le baaki ka tsona. O tla fumana thalasetso e otlohileng ka tsela le mekgwa ya ho sireletsa pelehi e sa hlokahaleng. Di sebedise ka nepo ho qoba pelehi le mafu a sa lokang.

Nako e se e re siile mme ka beke e tlang, re tla tla
bontshanang mekgwa e fapaneng ya dithibelapelehi,
mahloko a bakwang ke thobalano e sa sireletswang
hammoho le thuso tse teng ho bao ba ka iphumanang ba
le tsietsing. Kgotso!

[E qotsitse le ho lokisetswa morero ona ho tswa bukeng ya 'Mamodi' ya A.M. Tsepetsi le bang Edition 2005].

MATSHWAO KAOFELA A KAROLO ENA [10]

KAROLO YA C

THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3

Bala ditema tse lateng ka kutlwisiso mme o arabe dipotso tsa puo tse thehilweng hodima yona.

Tsa Bophelo bo botle

Dula o phetse hantle le Patricia McCracken

1 **O ka phela ha monate o ena le lefu la tswekere**

Dimillione tsa Mafrika di na le lefu la tswekere mme ba bang ba tswa diso maotong, e leng se senyang bophelo ba bona haholo hobane ha ba kgone ho etsa dintho tse ngata tse kang ho tsamaya le ho matha. Ho a thabisa hore ho na le seetswa se setjha se ka alafang diso tsena hantle. Se a fumaneha hohle le ba mekgatlo ya kalafo ba a se ananela.

2. **KENNETE!** Mmele wa motho o na le dikilomitara tse 128 000 tsa methapo ya madi.

3. **KE NNETE!** Motho ya nang le ditsebe tse leketlileng, ho sa kgathallehe bong ba hae, o ba le menyetla ya ho hlaselwa ke lefu la pelo. [s]

GREAT STOCKS

Ha ho ya lokelang ho sebedisa dikahare tsa pampiri ena ntle le tumello (Hona ke mohlala wa pampiri) Phetla

Dipotso

- 3.1 Lentswe lena '*lefu*' le ka ba le meelelo e fetang bonngwe. A ko le sebedise dipolelong tseo o ipopelang tsona moo o totobatsang meelelo e mmedi e fapaneng.
- 3.1.1 lefu >Batho ba bangata ba tshwerwe ke lefu la tswekere. (2)
- 3.1.2 lefu >Lapeng leo ho hlahile lefu maobane. (2)
- 3.2 Fetolela polelo ena e latelang bongateng:
'Mmele wa motho o na le dikilomitara tsa 128 000 tsa methapo ya madi'. (2)
- 3.3 Polelo ena, '**...ha ba kgone ho etsa dintho tse ngata...**' e temekisong ya tatolo kapa ya kganyetso. Ngola dipolelo tsena tse latelang sebopehong sa tatolo/kganyetso:
- 3.3.1 Dimilione tsa Mafrika di na le lefu la tswekere. (2)
- 3.3.2 Motho o ba le menyetla ya ho hlaselwa ke lefu la pelo. (2)
- 3.4 Sebedisa mantswa a latelang **nyenyefatsong** hore a supe bonyenyane ba mabitso ba ona:
- 3.4.1 ditsebe (2)
- 3.4.2 methapo (2)
- 3.5 Hlwaya **lekgethi** polelong ena mme o be le sebedise polelong eo o ipopetseng yona:
Ho a thabisa hore ho na le seetswa se setjha se ka alafang diso tsena. (2)
- 3.6 Hlwaya **mahlalosi** dipolelong tsena tse latelang mme o be a sebedise dipolelong tseo o ipopetseng tsona:
- 3.6.1 Seetswa sena se setjha se ka alafa diso tsena hantle. (2)
- 3.6.2 Dimilione tsa Mafrika di na le lefu la tswekere mme ba bang ba tswa diso maotong. (2)
- 3.7 Ngola dipolelo tse latelang hape empa o qale e nngwe le e nngwe ka mantswa a ntshofaditsweng:
- 3.7.1 Motho a ka hlaselwa ke **lefu la pelo**, ho sa kgathalletsehe bong ba hae. (2)
- 3.7.2 Motho a ka phela ha monate **le ha** a na le lefu la tswekere. (2)

- 3.7.3 Ho thabisa **batho** hore ho na le seetswa se setjha se ka alafang diso tsena. (2)
- 3.8 Ngola dipolelo tse latelang hape empa mantswe a ka masakaneng a ngolwe sebopehong se nepahetseng ho etsa hore polelo ka nngwe e hlahise moelelo o phethahetseng. Sehella mantswe ao mola:
- 3.8.1 Dingaka di (loha) bakudi ba lefu la tswekere maano a ho ba fumanela meriana e metjha . (1)
- 3.8.2 Lefu la tswekere le ke ke la (alafa) empa le ka laolwa hore mokudi a phele le lona nako e telele. (1)
- 3.8.3 Ba bang ba bakudi ba tlameha ho (hlaba) ka nale ka mehla ho ya ka taelo tsa dingaka. (1)
- 3.8.4 Bakudi ba lefu lena la tswekere ba (thabisa) ke tshibibollo ya seetswa sena se setjha. (1)
- 3.9 Ipopele sekapolelo (sekamaele kapa maelana) sa hao ka lentswe lena:
- 3.9.1 seso (2)
- 3.9.2 ho matha (2)
- 3.10 Ho na le lentswe le sebedisitsweng ka tsela e fosahetseng polelong e latelang mme ha le kgohlele hantle ke hona. Qolla lentswe leo. Motho ya nang le ditsebe tse leketlileng, ho kgathalletsehe bong ba hae, o ba le menyetla ya ho hlaselwa ke lefu la pelo. (1)
- Matshwao a karolo ena: (35)
- MATSHWAO A PAMPIRI ENA YOHLE: 75/300]**